

LUIS CASALS

Vista panoràmica de l'interior del mercat del Born, amb el jaciment descobert l'any 2001.

Una ciutat que bull sota les pedres

El jaciment arqueològic del Born, descobert ara fa nou anys, ha donat molts detalls de la vida quotidiana de la Barcelona de fa més de tres segles. L'historiador Albert Garcia Espuche ho ha recollit en un llibre fascinant: 'La ciutat del Born'.

Les ciutats no les componen les pedres, sinó els seus habitants. Més de 300 anys després de ser escrites, aquestes paraules de l'advocat Narcís Feliu de la Penya,

un dels homes més influents de la Barcelona del segle XVIII, tornen a ressonar amb tota la intensitat. L'estudi del jaciment arqueològic descobert sota l'antic mercat de fruita i verdura

del Born, al barri de la Ribera de Barcelona, combinat amb la recerca documental, ha permès de reconstruir la vida quotidiana de la gent que visqué en aquell fragment de ciutat abans de la desfeta del 1714. El resultat d'aquest estudi ha quedat recollit al llibre *La ciutat del Born. Economia i vida quotidiana a Barcelona (segles XIV a XVIII)*, d'Albert Garcia Espuche, publicat per l'Ajuntament de Barcelona i el Museu d'Història de Barcelona. Aquest historiador i arquitecte, autor de nombrosos llibres sobre la Barcelona del XVIII i ara

responsable del projecte museístic del mercat del Born, ha descobert aspectes desconeguts de la vida d'aquell barri, sobretot pel que fa a l'estructura de les cases i als oficis que s'hi feien; i també sobre el comerç i l'economia en general, la cultura, els costums, els jocs, les danses, les festes i la manera de vestir de la gent.

Els Blasi, els Xicart, els Trotxo o els Crusats són només alguns dels noms de les 55 famílies que a principi del segle XVIII vivien al Born i, en concret, a les cases que ocupaven el rectangle on anys després s'hi va construir el gran mercat de la fruita. El projecte de construcció de la imponent fortalesa coneguda com la Ciutadella, engegat a partir del 1714, va comportar la demolició de prop d'un miler de cases de l'anomenat Quarter de Mar;

el barri que avui dia ha pres el nom de la Ribera. Amb els anys, la gran esplanada que separava el Born de la Ciutadella fou reedificat i, entre més coses, el 1873 s'hi va començar a construir l'estructura metàl·lica del mercat, una joia modernista que fou obra de l'arquitecte Josep Fontserè. L'any 2001, quan ja feia trenta anys que el mercat havia estat traslladat, van començar les obres per a encabir una biblioteca dins d'aquest edifici. La sorpresa dels responsables fou enorme. Sota el sòl de l'antic mercat s'hi havien conservat els carrers empedrats i les parets, fins a l'alçada d'un metre i escaig, d'algunes de les cases que Felip V havia ordenat d'enderrocar.

Després de mesos de discussió i de polèmica entre veïns, comerciants, historiadors i arquitectes, l'Ajuntament de

Barcelona va aprovar un projecte que incloïa un canvi d'emplaçament per a la biblioteca i la conversió del mercat del Born en un espai museístic dedicat a la Barcelona del XVIII i als efectes que la derrota catalana en la guerra de Successió va tenir per al barri i per a la ciutat sencera. Albert Garcia Espuche, que fou nomenat responsable d'aquest projecte, ha aprofitat el retard en la realització de les obres per portar a terme una recerca documental, paral·lela a l'arqueològica, que ha donat com a resultat el llibre *La ciutat del Born*, una obra d'unes característiques monumentals, tant per la descripció minuciosa que l'autor fa dels edificis que hi havia hagut sobre aquelles restes, com pels detalls de la vida quotidiana dels barcelonins que hi van viure. És sobretot en aquest vessant on

Detall de l'entrada a la taverna i bases de les bótes de la casa Colomer.

la documentació conservada a l'arxiu del Col·legi de Notaris de Barcelona s'ha revelat essencial per a posar al descobert molts aspectes que havien passat gairebé desapercebuts als historiadors.

Un tall de vida. El jaciment del Born ha permès d'estudiar una part de la Barcelona dels segles XIV al XVIII; el rectangle que ocupava el mercat és, de fet, com una mena de tall de la ciutat on hi havia botigues, parades a l'aire lliure i, sobretot, tavernes. Gràcies a *La ciutat del Born* se sap que les tavernes eren una peça fonamental de la ciutat i que n'havia augmentat molt el nombre des del segle XVII, cosa que va motivar que el Consell de Cent, el govern municipal, hagués de limitar-ne l'obertura. Garcia Espuche assenyala que les tavernes eren un element clau, tant pel que fa a la importància econòmica com a la lúdica. La taverna de l'Infern, la de l'Espasa, la del Rosari, la dels Fadrins o la Crema-

da eren alguns dels llocs del Born on els homes no solament bevien vi i es divertien, sinó que també hi tancaven negocis importants. Com també passa avui dia, els horaris havien causat més d'un conflicte. L'any 1695, el taverner Joan Lladó va haver de pagar deu lliures de multa perquè havia servit vi més tard de les nou del vespre. Les autoritats, fins i tot, van acabar prohibint que les tavernes tinguessin una porta al darrere per evitar l'incompliment dels horaris, la pràctica del joc i la prostitució.

Els triquets, o espais públics destinats al joc, eren, de fet, també uns llocs importants pel que fa al temps

L'economia catalana de finals del XVII no es trobava en decadència.

d'esbarjo dels barcelonins de fa 300 anys. Als triquets, dels quals n'hi havia una trentena a tota la ciutat, s'hi jugava a l'anomenat joc de la pilota, amb raquetes; o bé el de l'argolla, conegut també com el *palamall*; i també a jocs de taula. Un dels establiments més populars dedicats a jocs de taula —com ara el billar—, era la casa de la Lleona, al carrer dels Escudellers. Tot i que el joc era molt habitual a les cases, on la gent jugava a cartes i a daus, els triquets eren uns dels llocs més freqüentats pels barcelonins i, per això, van esdevenir un dels negocis més rendibles de la ciutat.

Ara bé, si alguna cosa caracteritzava la Barcelona del segle XVII i principi del XVIII eren les festes; un esdeveniment que, segons que es desprèn de llibre *La ciutat del Born*, és essencial per a entendre la societat barcelonina d'aquell moment. El nombre de dies festius, de fet, era molt alt en aquella època, com es pot comprovar l'any 1684, que n'hi va haver 110. Als dies

JORDI PUIG

PEP PARER

JORDI PUIG

Objectes trobats al Born que es conserven al Museu d'Història de la Ciutat: pipes de caolí trobades a l'hostal de l'Alba, plat i ampolles.

festius programats, s'hi afegien les festes *inesperades*, que les autoritats municipals o eclesiàstiques organitzaven per motius diferents: la canonització d'un sant, la visita del rei, el naixement d'un príncep... L'historiador Albert Garcia Espuche ha conclòs que, tenint en compte la durada de les grans celebracions religioses, un de cada dos dies de l'any resultava ser festiu. Això, a més, demostra que la societat i l'economia catalanes en aquella època no es trobaven en una situació, com s'ha dit sovint, de decadència. Barcelona era una ciutat eminentment festiva, i en l'organització d'algunes de les celebracions, amb forta presència de música i dansa, hi participaven molt activament els ciutadans, bé a través dels barris, bé per mitjà dels gremis d'oficis.

L'univers de l'adrogueria. Un dels aspectes més destacables, pel que fa als comerços de la Barcelona dels

segles XVII i XVIII, que apareix al llibre *La ciutat del Born*, són les adrogueries. Es tractava, segons Garcia Espuche, d'una mena de comerç que va tenir una importància cabdal en aquest període, tant pel que fa al paper social que van fer, com també a la influència en el creixement econòmic. Les adrogueries eren unes de les botigues més habituals a la ciutat, sobretot al barri del Born, on hi havia una cinquena part de totes les de Barcelona. La característica principal d'aquestes botigues era la diversitat dels productes que s'hi venien. S'hi podien trobar productes medicinals i de cosmètica; material per a oficis, com pintures i tints; productes de neteja; plantes, llavors i flors, però també aliments, com, per exemple, arròs, sèmola, farina o els populars melindros. Entre els aliments, cal destacar-ne també productes com el sucre, la mel i, sobretot, les espècies. A més, de les adrogueries en resulta interessant la variada procedència de les coses que s'hi trobaven, cosa que, una vegada més, demostra el dinamisme de l'economia i el comerç de Barcelona en aquest període. Al Born s'hi podia comprar, entre moltes més coses, avellanes de l'Empordà, panses de Tortosa, torró d'Alacant, mantega de Mallorca, confitura de Marsella, melmelada de Portugal i, fins i tot, tabac del Brasil i cacau de Venècia.

D'una altra banda, l'excavació del jaciment del Born ha permès d'estudiar, amb l'ajut de la documentació notarial, els objectes que es trobaven dins les cases. Així doncs, a més dels milers d'objectes i fragments d'estrils casolans que han aparegut dins l'antic mercat, Garcia Espuche ha pogut elaborar una llista exhaustiva de les peces que conformaven el mobiliari, l'aixovar i, sobretot, la vestimenta de la gent; tot plegat, gràcies als inventaris, generalment relacionats amb testaments, que es conserven a l'arxiu del Col·legi de Notaris de Barcelona. Gràcies a l'estudi d'aquests inventaris s'ha pogut constatar que al llarg del segle XVII van desaparèixer algunes de les peces de vestir, o almenys les seves denominacions, alhora que en sorgien de noves com, per exemple, les armilles, les jupes, els gambetos o els tapacolls. En aquest sentit, el llibre inclou al final un inventari acurat de peces de vestir, com també de la gran varietat de productes que hom podia comprar a les adrogueries.

Per tot plegat, el llibre *La ciutat del Born* constitueix, de segur, un abans i un després en el coneixement de la Barcelona de l'època moderna. El llibre, en aquest sentit, aporta un gran quantitat d'informació sobre el dia a dia dels barcelonins, un conjunt de dades que els historiadors —molt habituats, generalment, a centrar-se en l'estudi de la monarquia, les institucions o les batalles— no havien tingut prou en compte. La història dels barcelonins de *baix* que vivien al Born és també la història de Barcelona i, per extensió, la de tot Catalunya.

Xevi Camprubi

LA CIUTAT DEL BORN

ECORUM I VIRA QUIDIANA A BARCELONA (1601-1847 A XVIII)
Albert Garcia Espuche

La ciutat del Born significa un abans i un després en el coneixement de la història de Barcelona.

La Barcelona del segle XVII era una ciutat eminentment festiva